

પ્રવચન નં. ૨૪૩, શ્લોક-૧૧૨, ૧૧૩ રવિવાર, જેઠ સુદ ૮, તા. ૦૩-૦૬-૧૯૭૯

‘સમયસાર’ ૧૧૨ કળશનો ભાવાર્થ છે ને ? ૧૧૨ કળશ છે, એનો ભાવાર્થ. નીચે ભાવાર્થ છે. ૧૧૨ કળશનો ભાવાર્થ. શ્લોકાર્થ થઈ ગયો છે. ઝીણી વાત છે, પ્રભુ ! શું કહે છે ? કે, આ આત્મા જે છે એ તો જ્ઞાન અને આનંદસ્વરૂપ છે. અતીન્દ્રિય આનંદ, અતીન્દ્રિય જ્ઞાન, અતીન્દ્રિય શાંતિ, અતીન્દ્રિય ઈશ્વરતા – પ્રભુતાનો પિંડ પ્રભુ છે. એવી જે આ જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રભુ, એને પ્રતિબંધ કર્મ છે. છે ભાવાર્થમાં ? શું કહે છે ? કે આ ચૈતન્યસ્વરૂપ જે ચૈતન્ય જેને આત્મા કહીએ, એ તો શુદ્ધ આનંદકંદ અને ચૈતન્યસ્વરૂપ છે. એમાં જે આ દયા, દાન, વ્રત, તપ, ભક્તિ, પૂજા, કામ, ક્રોધ એ ભાવ થાય એ બધા વિકારી છે. એ આત્માનું સ્વરૂપ નહિ. એ આત્માને ધર્મનું કારણ નહિ. આહા..હા...!

વ્રત, તપ, ભક્તિ, પૂજા, દયા ને દાન વગેરે ભાવ કર્મ છે, શુભરાગ છે. આહા..હા...! એ રાગ કર્મ છે ‘કે જે શુભ અને અશુભ – એવા ભેદરૂપ થઈને નાચતું હતું..’ શુભભાવ ઠીક છે અને અશુભભાવ અઠીક છે એમ જે મિથ્યાત્વમાં નાચતું હતું... આહા..હા...! અનાદિકાળથી ભગવાન ચૈતન્યજ્યોતમાં એની જાતથી વિરુદ્ધ જે પુણ્ય અને પાપ, શુભ અને અશુભ ભાવ (થાય છે) એ વિરુદ્ધ છે. એ વિરુદ્ધ હોવા છતાં ભેદરૂપે નાચતું હતું. એટલે ? કે દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા ઠીક છે અને હિંસા, જૂઠું અઠીક છે, એ મિથ્યાત્વ છે. એ ભેદરૂપે નાચતું હતું એ અજ્ઞાન છે. આહા..હા...! બેય બંધના કારણ છે, ધર્મનું કારણ એકેય નથી. ઝીણી વાત છે, ભાઈ ! ચાહે તો દયા, દાનનો ભાવ હો કે વ્રત, તપનો ભાવ – વિકલ્પ હો કે પૂજા, ભક્તિનો હો એ ભાવ શુભરાગ (છે) અને રાગ એ આત્માની ચૈતન્યજ્યોતિથી વિરુદ્ધ છે.

અનાદિથી પુણ્ય પરિણામ શુભભાવ તે ઠીક છે એમ અજ્ઞાની મિથ્યાદષ્ટિ માનતા હતા તેથી તે પુણ્ય અને પાપ બે રૂપે પરિણમતું અને નાચતું હતું. આહા..હા...! છે ? ‘અને જ્ઞાનને ભૂલાવી દેતું હતું..’ એ શુભભાવ કે અશુભભાવ મને મારા ઠીક છે અને મારું કલ્યાણ કરશે એમ માનીને આત્મ સ્વભાવને તે ભાવે ભૂલાવી દીધો હતો. આ..હા...! ઝીણી વાત, બાપુ ! ભગવાન સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ છે. સત્ ચિદ્ અને આનંદનો કંદ પ્રભુ છે. એમાં દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, કામ, ક્રોધના ભાવ એ વિકાર છે, એ ધર્મ નથી તેમ તે ધર્મનું કારણ નથી. ઝીણી વાત છે, પ્રભુ ! આ..હા...!

અનાદિથી દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, તપાદિ, અપવાસ કરું, બે-પાંચ મહિનાના કરું એ તો બધો વિકલ્પ અને રાગ છે. આ દયા, દાનના, વ્રતના પરિણામ એ પણ એક શુભરાગ છે. અજ્ઞાનમાં એ શુભરાગ ઠીક છે અને અશુભરાગ ઠીક નથી એમ મિથ્યાત્વ ભાવમાં

બે પ્રકાર નાયતાં હતાં એ 'જ્ઞાનને ભૂલાવી દેતું હતું...' ચૈતન્યસ્વરૂપ પુણ્ય-પાપમાં રોકાય અને એનાથી ભિન્ન ભગવાન ચૈતન્ય સ્વભાવ, પુણ્યને પોતાનો માની અને આત્મસ્વભાવને ભૂલાવી દેતું (હતું). સમજાય છે કાંઈ ? ઝીણી વાત છે, ભાઈ !

અનંત કાળ થયા એણે આત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, સત્ શાશ્વત ચિદાનંદ જ્ઞાન અને આનંદનો કંદ પ્રભુ છે એને ભૂલીને પુણ્ય-પાપના પરિણામમાં બે ભેદ પાડી, પુણ્ય ઠીક છે અને પાપ અઠીક છે, પુણ્ય ધર્મ છે અને પુણ્ય ધર્મનું કારણ છે એમ માની અને આત્માનો આનંદ સ્વભાવ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ ! એને એ ભૂલાવી દેતું (હતું). આહા..હા...! છે ?

'તેને પોતાની શક્તિથી ઉખેડી નાખી...' આ..હા..હા...! પ્રભુ ચૈતન્ય જાગ્યો. હું તો જ્ઞાન ને આનંદ સ્વરૂપ છું. મારા સ્વરૂપમાં એ પુણ્ય અને પાપના ભાવ મારામાં નથી, એમાં હું નથી, અને એ મને મારા ધર્મનું કારણ નથી. આ..હા...! ઝીણી વાત છે, ભાઈ ! અનંતકાળથી રખડે છે. સત્ય વસ્તુ એને મળતી નથી, સાંભળવા મળતી નથી. જ્યાં હોય ત્યાં વ્રત કરો ને અપવાસ કરો ને તપસ્યા કરો ને ભક્તિ કરો ને પૂજા કરો ને મંદિર બનાવો (ચાલે છે). એ તો બધો પરની ક્રિયાનો કર્તાભાવ તો મિથ્યાત્વ છે પણ એમાં થતો શુભભાવ એ પણ ધર્મ નથી. એ ધર્મ માનીને આત્માને ભૂલાવી દેતું. આ..હા...! એ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજાના ભાવ શુભ છે એના પ્રેમમાં પ્રભુનો પ્રેમ, આત્મા ચિદાનંદનો પ્રેમ ભૂલાવી દેતો. આહા..હા...! અરે..રે...! અનંતકાળથી રખડે છે એનું મૂળ શું છે એની એને ખબર નથી. એ કહ્યું.

'તેને પોતાની શક્તિથી...' હું તો જ્ઞાનસ્વભાવ છું, સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ છું. આ..હા...! મારામાં એ પુણ્ય-પાપની ગંધ નથી. એ પુણ્ય-પાપ ધર્મના કારણ તો નથી પણ એ બંધના કારણ છે. સંસારની વૃદ્ધિનું, બંધનું કારણ છે. આહા..હા...! ભગવાનની ભક્તિનો ભાવ પણ રાગ છે. કારણ કે ઈ પરદ્રવ્ય છે, પર તરફનું વલણ થાય છે ત્યાં રાગ થયા વિના રહે જ નહિ. સ્વદ્રવ્ય ભગવાનઆત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, એનું જ્યાં જ્ઞાન રાગથી ભિન્ન પડીને ભેદજ્ઞાન આત્માનું થાય છે ત્યારે તે જ્ઞાનશક્તિના જોરથી રાગને ઉખેડી નાખી. આહા..હા...! એ રાગ હું નહિ, એ રાગ બંધનું કારણ છે.

મારું સ્વરૂપ તો સર્વજ્ઞ વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ છે. આહા..હા...! સર્વજ્ઞ સ્વરૂપી પ્રભુ છે. આ અંદર ભગવાનઆત્મા છે. આ..હા...! અને પૂર્ણ અતીન્દ્રિય આનંદનો ઈ કંદ છે. એવું જ્યાં અંતરમાં ભાન થાય છે ત્યારે એને ધર્મની શરૂઆત થાય છે. આહા..હા...! એ ધર્મની શરૂઆતમાં એ જ્ઞાનની શક્તિથી ઉખેડી નાખી. પુણ્ય અને પાપ બેય બંધન છે, મારું સ્વરૂપ નથી. એમ તેને ઉખેડી નાખે છે. આહા..હા...! ગધેડા જેમ ઘાસ ખાતા એને મૂળસહિત ઉખેડી નાખે છે એમ ધર્મજીવ ધર્મ જ્યાં અંદર આત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, શુદ્ધ ચિદાનંદ આનંદનો નાથ પ્રભુ છે, એનું જ્યાં ભાન થાય છે ત્યાં એ પુણ્ય-પાપને મૂળમાંથી ઉખેડી નાખે છે કે, પુણ્ય અને પાપ બેય અધર્મ છે. આહા..હા...! આવી વાતું ! શું થાય ? બાપુ !

પરમસત્ય કોઈ એવી ચીજ છે. જગતને અનંત કાળથી (મળી નથી). ‘અનંત કાળથી આથડ્યો વિના ભાન ભગવાન, સેવ્યા નહિ ગુરુ સંતને મૂક્યા નહિ અભિમાન.’ સાચા સંત શું કહે છે ? અને એણે શું કહ્યું એની ખબર વિના અનંત કાળથી ચોરાશીના અવતારમાં રખડે છે.

એ અહીં કહે છે, ‘પોતાની શક્તિથી ઉખેડી નાખી...’ હું તો આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ છું. જાણક સ્વભાવ ચૈતન્ય જ્ઞાયકમૂર્તિ હું છું. હું અતીન્દ્રિય આનંદનો ભરચક ભરેલો ભંડાર છું. એવું જ્યાં ભાન થાય છે તે ભાન પુણ્યના, પાપના ભાવને મૂળમાંથી ઉખેડીને કાઢી નાખે છે. એ નહિ, એ ધર્મ નહિ અને ધર્મનું કારણ નહિ. આહા..હા...! આવું આકરું પડે પ્રભુ ! અનંત અનંત કાળ ગયો, ચોરાશી લાખની યોની ! ચોરાશ લાખ યોનિએ એક એક યોનિમાં અનંત વાર અવતર્યો છે. કાં તો પાપના પરિણામમાં મીઠાશ વેદી. હિંસા, વિષય-વાસના, ભોગમાં મીઠાશ માની એ પણ મિથ્યાત્વ – ભ્રમ છે અને કાં પુણ્ય પરિણામમાં ધર્મ માન્યો એ મીઠાશ પણ મિથ્યાત્વ છે. આહા..હા...!

એને મૂળથી ‘ઉખેડી નાખી જ્ઞાનજ્યોતિ...’ ચૈતન્ય ઝળહળ જ્યોતિ પ્રભુ અંદર આત્મા ‘સંપૂર્ણ સામર્થ્ય સહિત...’ પોતાના પૂર્ણ બળ સહિત ‘પ્રકાશિત થઈ.’ શું (પ્રકાશિત) થઈ ? જ્ઞાનજ્યોતિ. આહા..હા...! જે પુણ્ય અને પાપના ભાવની પ્રસિદ્ધિ હતી, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, ભગવાનની ભક્તિ આદિ ભાવની પ્રસિદ્ધિ હતી એ તો રાગની પ્રસિદ્ધિ હતી, એ કંઈ આત્મા નહિ. આહા..હા...! એ પ્રસિદ્ધિને મૂળમાંથી ઉખેડી અને હું તો જ્ઞાન અને આનંદ છું એની પ્રસિદ્ધિ આત્માએ પ્રગટ કરી. એનું નામ સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યક્જ્ઞાન, ધર્મની પહેલી સીઠી, પહેલી શ્રેણી કહેવામાં આવે છે. આ વિના બધા થોથાં છે. આહા..હા...!

‘નરસિંહ મહેતા’એ કહ્યું ને ! ‘જ્યાં લગી આત્મા તત્ત્વ ચીન્યો નહિ, ત્યાં લગી સાધના સર્વ જૂઠી’ એ આત્મા શું ? ચૈતન્યમૂર્તિ આનંદનો નાથ છે. આહા..હા...! એને જાણે નહિ, એને અનુભવે નહિ, એને આદરે નહિ, એનો સત્કાર કરે નહિ. તે વિના જેટલા સાધનો ભક્તિ, પૂજા, દાન, દયા એ બધા નિરર્થક છે. નિરર્થક નથી પણ સંસારમાં રખડવામાં સાર્થક છે. ધર્મને માટે નિરર્થક છે. આકરી વાત છે, પ્રભુ ! આ..હા..હા...!

‘જ્ઞાનજ્યોતિ સંપૂર્ણ સામર્થ્ય સહિત પ્રકાશિત થઈ.’ આ..હા..હા...! હું તો ચૈતન્યસ્વરૂપ છું. એ રાગના દયા, દાનના, વ્રતના, પૂજાના ભાવથી પણ પૃથક્ મારી ચીજ તો ચૈતન્ય છે. શુદ્ધ આનંદકંદ પ્રભુ છું એમ જ્ઞાનજ્યોતિ એટલે આત્મા પોતાના સામર્થ્યથી પુણ્ય-પાપથી ભિન્ન પડીને પ્રકાશિત થઈ. આત્મખ્યાતિ થઈ, આત્મા પ્રસિદ્ધ પામ્યો. આ..હા..હા...! જે અનાદિથી પુણ્ય અને પાપની પ્રસિદ્ધિ હતી અને એને જ બધું સર્વસ્વ માનતો હતો... આહા..હા...! એને જ્ઞાનજ્યોતિના ભાનથી પોતાનો પ્રકાશ કરી પ્રસિદ્ધ પામ્યો. હું તો આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય છું, મારામાં પુણ્ય અને પાપ નથી અને પુણ્ય-પાપના ભાવ મને મારા ધર્મનું કારણ નથી. મારી ચૈતન્યજ્યોતિને સમજવા માટે પણ એ કારણ છે નહિ. આ..હા..હા...!

એમ 'જ્ઞાનજ્યોતિ સંપૂર્ણ સામર્થ્ય સહિત પ્રકાશિત થઈ.' આત્મધર્મ થયો. જે પુણ્યમાં ધર્મ માનતો એ મિથ્યાત્વ હતું, અજ્ઞાન હતું, પાખંડ હતું. આહા..હા...! એ જ્ઞાનજ્યોતિ પોતે ચૈતન્યસ્વરૂપ છું, ઝળહળ જ્યોતિ ચૈતન્ય ભગવાન પૂર્ણ આનંદ અને પૂર્ણ જ્ઞાનના સ્વભાવથી ભરેલો એવો હું છું એમ જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રસિદ્ધ થઈ. ત્યારે તેને સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યક્જ્ઞાન થયું. આહા..હા...!

'આ જ્ઞાનજ્યોતિ અથવા જ્ઞાનકળા...' શું કહે છે ? જે આત્મામાં પુણ્ય અને પાપના ભાવથી ભિન્ન પડી, જુદો થઈ અને આત્મા આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ છું એમ ભાન થયું એ જ્ઞાનની એક કળા ઉઘડી. જેમ બીજ ઉઘડે છે, બીજ એમ આ કળા ઉઘડી. હવે બીજ જેમ (પૂર્ણતાને) પામે છે, બીજ થાય અને તેર દિ'એ પૂર્ણ પૂનમ થયા વિના રહે નહિ. જેને બીજ ઉગી (એને) તેરમે દિ'એ પૂનમ થાય, થાય ને થાય જ. એમ જેને ભગવાનઆત્મા જે પુણ્ય અને પાપના ભાવથી પૃથક્ થઈ અને સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યક્જ્ઞાનની કળા જાગી (એને પૂર્ણતા થયા વિના નહિ રહે). આ..હા..હા...! ઝીણી વાત છે, પ્રભુ !

આ..હા...! ભગવાન તો આત્માને પ્રભુ તરીકે બોલાવે છે. ભગવાનઆત્મા ! એમ કરીને (બોલાવે છે). ૭૨ ગાથા છે. ભગવાનઆત્મા ! અતીન્દ્રિય આનંદનું દળ, અતીન્દ્રિય જ્ઞાનનો સાગર, અતીન્દ્રિય ઈશ્વરતા ને સ્વચ્છતા ને શાંતિનું પૂર છે ઈ ! અરે..રે...! એ આત્મા શું ચીજ છે તેને જાણ્યા વિના એ બધા દયા, દાન, વ્રત, તપ, ભક્તિ અનંત વાર કરી. એમાંથી સંસાર રખડવાનું મટ્યું નહિ. આહા..હા...! આ જ્ઞાન કેવળ જ્યાં પ્રગટ્યું... આ..હા..હા...! જ્ઞાનકળા જાગી હજી તો. એ 'કેવળજ્ઞાનરૂપી પરમકળાનો અંશ છે...' શું કહે છે ? પરમાત્મ દશા જે આત્મામાં કેવળજ્ઞાન થાય છે (તે) ત્રણકાળ, ત્રણલોકને જાણનારું સર્વજ્ઞપણું જ્યાં આત્મામાં પ્રગટ થાય છે એ સર્વજ્ઞપણું (એટલે) કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. એ કેવળજ્ઞાનનો આ જ્ઞાનકળા એક અંશ છે.

પૂનમને દિ' જે પૂર્ણ ચંદ્રમાં થાય છે એનું બીજ એ એક એનો અંશ છે. પૂનમને દિ' પૂર્ણ ચંદ્રમા જે સોળ કળાએ ખીલે એ બીજનો જે ચંદ્રમાં છે એ એનો અંશ છે. એમ જ્યાં આત્મા - ભગવાનઆત્મા પોતાના સ્વરૂપની જાગૃતિ કરીને... આ..હા..હા...! એ રાગના વિકલ્પની ચાહે તો ભગવાનની ભક્તિનો રાગ હો, એ પણ બંધનું કારણ અને રાગ છે. આહા..હા...! એનાથી ભિન્ન પડીને જ્ઞાનની કળા જાગી એ 'કેવળજ્ઞાનરૂપી પરમકળાનો અંશ છે...' આ..હા...! એ પૂનમ છે એ ચંદ્રની પૂર્ણ કળા છે. બીજ છે એ પૂર્ણ કળાનો અંશ છે. એમ આત્મામાં કેવળજ્ઞાન પરમાત્મદશા જે થાય તેની આ સમ્યક્જ્ઞાન ચૈતન્યકળા જાગી કે હું તો પુણ્ય અને પાપના પરિણામથી ભિન્ન મારું સ્વરૂપ છું, પુણ્ય-પાપ તો બંધના કારણ, ધર્મના કારણ નહિ, એમ જે જ્ઞાનની જ્યોતિ - જ્ઞાનકળા, એ જ્ઞાન સ્ફૂર્યું, એ કળા કેવળજ્ઞાન જે પૂર્ણ જ્ઞાન છે એનો એ અંશ છે. હાય.. હાય.. આવી વાતું છે. લોકો કંઈક કંઈક સલવાઈને પડ્યા છે. પરિભ્રમણ કરતાં કરતાં અનંત કાળ થયો. ચોરાશી લાખ યોનિ, એમાં એક એક

યોનિમાં અનંત વાર અવતર્યો, એ એક આત્મજ્ઞાન વિના. બાકી તો બધું પુણ્યના, દયાના, વ્રતના, તપના ભાવ તો અનંત વાર કર્યા. બહુ પુણ્ય કરે તો કદાચિત્ દેવ થાય અને એમાંથી વળી મરીને કદાચ આ ધૂળના શેઠિયાઓ કહેવાય, આ કરોડપતિ ને લાખોપતિ ને એ ધૂળના શેઠિયા થાય. એમાં આત્માને કાંઈ લાભ છે નહિ. આહા..હા...! કહો, 'ચીમનભાઈ' !

મુમુક્ષુ :- ગરીબી ટળીને શાહુકારી આવી એ લાભ ન થયો ?

ઉત્તર :- શાહુકારી આવી, શેની શાહુકારી ? કોને કહેવી ? ભિખારા છે. પૈસા આપો, પૈસા મળે, પૈસા મળે, બાયડી મળે, છોકરા મળે... માગણ છે મોટા ભિખારા ! અનંત અનંત જ્ઞાન અને આનંદ અંદર ભર્યો છે એની લક્ષ્મીની તો એને ખબર નથી અને ભિખારા માગણ માગે છે પૈસો લાવો, બાયડી લાવો, આબરૂ લાવો, કો'ક મોટો માનો.. એને તો શાસ્ત્ર ભિખારા કહે છે. 'ચીમનભાઈ' તમારા શેઠ (પાસે) પચાસ કરોડ રૂપિયા ! ભિખારા છે. 'મુંબઈ' ! વ્યાખ્યાનમાં આવ્યા હતા. પચાસ કરોડ રૂપિયા ! ભિખારા છે, કીધું બધા ભિખારા - માગણો છે. પૈસા લાવો ! માગણ... માગણ... માગણ જેમ રોટલી માગે એમ આ પૈસા માગે, બાયડી માગે, છોકરા માગે, આબરૂ માગે. માગણ છે, માગણ - ભિખારા.

મુમુક્ષુ :- પૈસા છે એટલે તો કો'ક શેઠ કહે, પૈસા વગર કોઈ શેઠેય ન કહે.

ઉત્તર :- ધૂળના શેઠ કહે એમાં ડાળિયા શું થયા ? એ તો અમારે 'કુંવરજીભાઈ'ને કીધું હતું કે નહિ ? ફઈના દીકરા ભાગીદાર. એને પૂછ્યું હતું, તમને કેટલી વાર શેઠ કહે ? હજાર વાર કહે ? તો કહે, ના, પાંચસો વાર કહે. બુદ્ધિ કાંઈ ન મળે. પુણ્યને લઈને રળી ખાતા, બુદ્ધિમાં ઠેકાણા કાંઈ ન મળે. આહા..હા...! બાર મહિને બે-બે લાખની પેદાશ ! અક્કલ આવી, અક્કલમાં માલ ન મળે. અમે તો ભેગા રહ્યા હતા, દુકાન(માં) ભાગીદાર (હતા). કાંઈ ખબરું ન મળે. આ..હા...! પણ પૂર્વના કોઈ પુણ્યને લઈને પાંચ-પચીસ-પચાસ લાખ ભેગા થાય ત્યાં એમ થઈ જાય કે ઓ..હો..હો...!

મુમુક્ષુ :- ઘણાની પેઢી ઊઠી ગઈ ને 'કુંવરજીભાઈ'ની પેઢી રહી.

ઉત્તર :- રહી એમાં ડાળિયા શું થયા ? મરીને ગયો ઢોરમાં. એમાં ડાળિયા શું થયા ? આહા..હા...! પશુ થયો, પશુ. અહીં બે લાખની પેદાશ. મેં તો એને (સંવત) ૧૯૬૬ની સાલમાં કહ્યું હતું, ૧૯૬૬, વીસ વર્ષની ઉંમર હતી, અત્યારે તો નેવુ (થયા), સીત્તેર વર્ષ પહેલાની વાત છે. મારી દુકાનેય હતી અને એની દુકાને (હતી), બે દુકાન જુદી હતી. એનો મોટો ભાઈ અને હું ભાગીદાર. મેં તો એકવાર ચોખ્ખુ કહ્યું હતું, 'કુંવરજી' તારી આવી મમતા એટલી દેખાય છે... હું તો 'ભગત' કહેવાતો ને ! ભલે દુકાન ચલાવતો. બોલે નહિ મારી સામું. મરીને ઢોર થાઈશ, યાદ રાખજે, કીધું. તારા લખણ દેવના થવાના નથી, માણસના થવાના મને લાગતા નથી. અમારા ફઈના દીકરા ભાગીદાર હતા. સીત્તેર વર્ષ પહેલાની વાત છે, અત્યારે નેવુ થયા. બોલે નહિ, મારી સામું બોલે નહિ. 'ભગત' છે ઈ, 'ભગત' છે, બોલશો નહિ. શું માંડી છે આખો દિ' આ ? આખો દિ' આ રળવું, આ બાયડી ને આ

છોકરા ને આ લાવો ને.. ‘મુંબઈ’થી માલ લાવે તો જાણે... આ..હા..હા...! શું છે પણ આમાં ? ધૂમાડાને બાયકા ભરીને જાણે અમૃત પીએ છીએ એમ તું માને છે. આહા..હા...! આ તો સીત્તેર વર્ષ પહેલાની વાત છે. વીસ વર્ષની ઉંમર (હતી). દેહનો જન્મ (સંવત) ૧૯૪૬માં જન્મ છે. ૧૯૬૬ની વાત છે. વીસ વર્ષ(ના હતા). આ દુનિયા ગાંડી છે, પાગલ છે. પોતાને કાંઈ પૈસા-બૈસા મળ્યા ને આબરૂ થઈ તો જાણે અમે પૈસાવાળા થઈ ગયા. પૈસાવાળા ! એક વાળો અહીં નીકળે છે તો રાડ પાડે છે. અહીં પૈસાવાળો, બાયડીવાળો, છોકરાવાળો, આબરૂવાળો, કીર્તિવાળો... કેટલા વાળા વળગ્યા તને આ ? ‘દેવે’ અંહી વાત આવી છે હવે. આહા..હા...!

પ્રભુ ! તારી મોટપનો પાર નથી, નાથ ! તું કોણ છો અંદર ? આ..હા..હા...! એને સચ્ચિદાનંદ પ્રભુને જ્યાં જગાડ્યો અને જાણે પુણ્ય ને પાપના ભાવનો તિરસ્કાર કરીને ઉખેડી નાખ્યું (કે) તું ધર્મ નહિ. આ..હા...! એ જ્ઞાનકળા - સમ્યક્કળા જાગી, બીજ ઉગી. એ ‘કેવળજ્ઞાનરૂપી પરમકળાનો અંશ છે...’ એ બીજ ઉગી એ પૂનમનો અંશ છે. એમ જે પહેલું સમ્યક્જ્ઞાન જાગ્યું, શરૂઆત (થઈ), ભલે હજી પુણ્ય ને પાપ ભાવ હોય પણ એનાથી મારી ચીજ ભિન્ન છે એવો અનુભવ થયો, સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યક્જ્ઞાન, અનુભવ થયો, એ કળા કેવળજ્ઞાનની પરમકળાનો અંશ છે. આહા..હા...!

એમાંય (લોકોને) વાંધા છે. એમ કે, કેવળજ્ઞાન સર્વ ઘાતી (કર્મનો) નાશ થાય ત્યારે થાય અને તમે મતિ-શ્રુત જ્ઞાનને એનો અંશ કહો ! અત્યારે દ્વિગંબરમાં (આ) વાંધા છે.

મુમુક્ષુ :- ‘શ્રીમદ્’ના વખતમાંય ઈ વાંધો હતો.

ઉત્તર :- અત્યારે અહીંનો વિરોધ કરે છે ને ! અહીં જ્યારે એમ કહેવાય છે કે, મતિ ને શ્રુતજ્ઞાન એ કેવળજ્ઞાનનો અંશ છે, ત્યારે એ કહે કે, કેવળજ્ઞાન તો સર્વ ઘાતીનો નાશ થાય ત્યારે થાય, એનો અંશ ક્યાંથી આવ્યો આ ? અહીં આ શું કહે છે ? ‘ચેતનજી’ આ શું કહે છે આ ? આ ‘સોનગઢ’નું છે ? આહા..હા...!

ભગવાનઆત્મા ચૈતન્યના બળથી જ્યાં જાગૃત થયો.. આહા..હા...! ભલે તે અંશરૂપે હજી પ્રગટ્યો, ધર્મનો અંશ આવ્યો અને પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન થવાને એને વાર હોય છતાં તે કેવળજ્ઞાનકળાનો આ જ્ઞાનકળા એક અંશ છે. આહા..હા...! એની જાત છે. એની જાત વધી વધીને કેવળજ્ઞાન થવાનું છે. એ આત્માનો આશ્રય લઈને સમ્યક્ જ્ઞાનકળા જાગી એ પૂર્ણ આશ્રય લઈને એને કેવળજ્ઞાન થવાનું છે. આહા..હા...! એને એ પુણ્યના પરિણામ નડશે નહિ, વિઘ્ન નહિ કરે, એને ઉખેડી નાખશે. આહા..હા...! મારી જાતમાં પુણ્ય પરિણામ ત્રણ કાળમાં છે નહિ. એ મારી જાતમાં તો અનંત આનંદ ને અનંત શાંતિ, વીતરાગતા ને સ્વસ્થતાનો ભંડાર છે. એવું જ્યાં સમ્યક્માં ભાન થયું તે જ્ઞાનનો અંશ ધર્મની શરૂઆતનો અંશ, એ પૂર્ણ કેવળજ્ઞાનની કળાનો અંશ છે. આહા..હા...!

આ તો મતિ ને શ્રુતનો અંશ છે એ કેવળજ્ઞાનનો અંશ છે. (આનો) વિરોધ કર્યો

હતો. ‘જયધવલ’માં છે. ‘જયધવલ’ શાસ્ત્ર છે ને, એમાં (આવે છે). કેવળજ્ઞાન છે, સર્વજ્ઞ છે એનો આ મતિ-શ્રુત જ્ઞાન અંશ છે, અવયવ છે. પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન એ અવયવી છે, આખી ચીજ છે. સર્વજ્ઞપણું તો પ્રભુનો સ્વભાવ છે. આ આત્માનો સર્વજ્ઞ સ્વભાવ છે. એ સ્વભાવનું હજી ભાન થયું કે, હું તો સર્વજ્ઞ સ્વરૂપી છું. હજી સર્વજ્ઞપણું પ્રગટ્યું નથી પણ સર્વજ્ઞ છું એવી પ્રતીતિ અને અનુભવમાં આવ્યું. ત્યારે તેની કળાનો એક અંશ જાગ્યો, ધર્મની શરૂઆત (થઈ), ત્યારે એને ધર્મની શરૂઆત થઈ. એ પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થવાનો અવયવ છે. કેવળજ્ઞાન એ અવયવી છે, જેમ આખું શરીર અવયવી છે (એમાં) આ હાથ, પગ એ અવયવ છે, આખું શરીર અવયવી છે, હાથ-પગ એના અવયવ છે. એમ પૂર્ણ સર્વજ્ઞપણું અવયવી છે, એનું આ જ્ઞાનકળા – મતિ-શ્રુત જે સમ્યક્જ્ઞાન થયું તે તેનો એક અવયવ છે. ભાઈ ! ત્યાં અવયવ લીધો છે. આહા..હા...! અરે..રે...! અંતરની વાતની કાંઈ ખબરું ન મળે. બહારમાં ગોથા મારીને મરી ગયો અનંત કાળ. સાધુપણાનું નામ ધરાવીને પણ ઊંધા ગોટા વાળ્યા. આ..હા...! ધર્મના નામે, પુણ્યને નામે ધર્મ સ્થાપી અને સાધુપણું પણ મિથ્યાદષ્ટિપણે કર્યું. આહા..હા...!

અહીં કહે છે, જ્ઞાનકળા ‘કેવળજ્ઞાનરૂપી પરમકળાનો...’ પરમકળા (કહ્યું) જોયું ? એનો એ ‘અંશ છે અને કેવળજ્ઞાનના સંપૂર્ણ સ્વરૂપને તે જાણે છે...’ આહા..હા...! બીજ ઊગી એ બીજને જાણે, આખા ચંદ્રને જાણે છે. કાળપને પણ જાણે છે અને આખો ચંદ્ર દેખાય. બીજમાં આખો ચંદ્ર આમ દેખાય. બીજ બીજને જાણે, બીજ આખા ચંદ્રને પણ જાણે અને વચમાં અંધારું કેટલું છે એને પણ એ જાણે. આહા..હા...! એમ સમ્યક્જ્ઞાનની દશા, પ્રથમ આત્મજ્ઞાન થતાં, એની દશામાં આત્માને ઈ જાણે અને પૂર્ણ સર્વજ્ઞ કેવા હોય એને પણ એ જાણે. આહા..હા...! અરે...! આવી ધર્મની વાતું, લોકોને નવરાશ ન મળે અને નવરાશ હોય એ ધર્મને નામે ઊંધે રસ્તે ચડી ગયેલા હોય. આહા..હા...! અરે..રે...! મનુષ્યના અવતાર ઢોરના જેવા અવતાર થઈને ચાલ્યા જશે.

જેને આ ભગવાનઆત્મા ! આ..હા...! સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ ! સત્ શાશ્વત. શાશ્વત જ્ઞાન ને શાશ્વત આનંદનો ભંડાર છે. એવી દશા પ્રથમમાં પ્રથમ જ્ઞાનધારા, સમ્યગ્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાનની કળા જાગી એ કેવળજ્ઞાનને પણ જાણે. આ અવયવ છે અને પૂર્ણ સર્વજ્ઞ કેવા હોય એને પણ જાણે. સમજાણું કાંઈ ? છે ?

‘સ્વરૂપને તે જાણે છે...’ પૂર્ણ સ્વરૂપને તે જાણે છે. ‘કેવળજ્ઞાનના સંપૂર્ણ સ્વરૂપને તે જાણે છે તેમ જ તે તરફ પ્રગતિ કરે છે...’ જોયું ? આ..હા..હા...! એ જ્ઞાનાનંદ પ્રભુ છું એમ જ્યાં અનુભવ થયો એ હવે જ્ઞાન તરફમાં એકાગ્રતા, સ્વરૂપ તરફમાં એકાગ્રતાનું જ વલણ છે. હવે રાગની એકાગ્રતાનું વલણ છૂટી ગયું છે. આહા..હા...! આરે...! આવી વાતું છે. ‘તેમ જ તે તરફ પ્રગતિ કરે છે...’ જોયું ? સંપૂર્ણ (સ્વરૂપને) જાણે છે, સમ્યક્જ્ઞાન થતાં મતિ-શ્રુતની જ્ઞાનકળા જ્યાં અંદરમાંથી જાગી, પુણ્ય-પાપ ધર્મ નથી, એમ જ્યાં જ્ઞાન

થયું એ જ્ઞાનની કળા કેવળજ્ઞાનનો અંશ છે પણ એ અંશ કેવળજ્ઞાનને પણ જાણે છે. પરમકળાનો અંશ છે પણ પરમકળા કેવી હોય તેને પણ તે જાણે છે. આહા..હા...! આવો ઉપદેશ હવે. પેલું તો આમ કરો, આમ કરો, દયા પાળો, વ્રત કરો, તપ કરો, ભગવાનની ભક્તિ કરો (એ સહેલું હતું). એ ભક્તિ-ફક્તમાં બધો રાગ છે. આ..હા...!

પરદ્રવ્ય તરફના વલણમાં જેટલો ભાવ (થાય) એ બધો રાગ છે. સ્વ તરફના વલણમાં જ્યાં આત્મભગવાન છે એના વલણમાં ભાવ થાય તે ભાવ નિર્મળ અને ધર્મ છે. આહા..હા...! ઝીણી વાત છે, ભાઈ ! અનંત કાળથી કર્યું નથી. એમાં અત્યારે તો ગડબડ, ગોટા બહુ ચાલ્યા છે. પોતાને જેમ લાગે એમ સ્વચ્છંદે પ્રરૂપે, મનાવે. અરે..રે...! ભવ ચાલ્યા જશે, બાપા ! કુદરતના નિયમમાં જે સત્ય હશે તે રહેશે. અસત્ય ત્યાં નહિ રહે. આહા..હા...!

આ..હા..હા...! એ કેવળજ્ઞાનના સ્વરૂપને તે જાણે છે 'તેમ જ તે તરફ પ્રગતિ કરે છે,...' એટલે પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરવા માટે સ્વભાવની સન્મુખતાનો પ્રયત્ન કર્યા કરે છે. આ..હા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? 'તેથી એમ કહ્યું છે કે 'જ્ઞાનજ્યોતિએ કેવળજ્ઞાન સાથે ક્રીડા માંડી છે.' કેવળજ્ઞાન સાથે રમતું માંડી. આહા..હા...! ઓલી રાગ સાથે રમતું માંડી હતી. દયા, દાન ને વ્રત ને તપ ને ભક્તિ ને એ બધો રાગ (હતો). આ..હા...! 'નિજપદ રમે સો રામ કહીએ, રાગમાં રમે તે હરામ કહીએ' આહા..હા...!

એ અહીં કહે છે. 'તેથી એમ કહ્યું છે કે 'જ્ઞાનજ્યોતિએ કેવળજ્ઞાન સાથે ક્રીડા માંડી છે.' રમતું માંડી એણે. આ..હા..હા...! અલ્પ કાળમાં કેવળજ્ઞાન લેશે, ભવમુક્ત થશે. આહા..હા...! 'જ્ઞાનકળા સહજપણે વિકાસ પામતી જાય છે...' એ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના ભાવથી મારી ચીજ ભિન્ન છે એમ જ્યાં અનુભવ ને દષ્ટિ થઈ ત્યારે તેનું જ્ઞાન સહજપણે વિકાસ પામતું જાય છે. એ જ્ઞાન એટલે આનંદ ને શાંતિ સહજપણે વિકાસ થતી જાય છે. બીજ, ત્રીજ, ચોથ, પાંચમ, છઠ, સાતમ, આઠમ કરીને પૂનમ (થાય) એમ. એમ આત્મામાં ધર્મની પહેલી કળા, સમ્યક્જ્ઞાન જ્યાં ઉગી... આ બાપુ ! એ તો કોઈ અલૌકિક વાતું છે. ભાઈ ! એ જ્ઞાનકળા વધતા વધતા.. આ..હા..હા...! કેવળજ્ઞાન સાથે ક્રીડા માંડી.

'જ્ઞાનકળા સહજપણે વિકાસ પામતી જાય છે...' સહજપણે વિકાસ પામતી જાય છે. ત્યાં હઠ નથી કરવી પડતી. આહા..હા...! 'અને છેવટે પરમકળા અર્થાત્ કેવળજ્ઞાન થઈ જાય છે.' લ્યો ! પૂર્ણ દશા - પરમાત્મ દશા થઈ જાય છે. દેહ છૂટીને સિદ્ધ થઈ જાય છે. આહા..હા...!

ટીકા :- 'પુણ્ય-પાપરૂપે બે પાત્રરૂપ થયેલું કર્મ...' પુણ્ય અને પાપ બે છે એમ માનનારા 'એક પાત્રરૂપ થઈને (રંગભૂમિમાંથી) બહાર નીકળી ગયું.' પુણ્ય હોય કે પાપ હોય, શુભ હોય કે અશુભ હોય, બેય અધર્મ છે, બેય ધર્મ નથી. આહા..હા...! આત્માનું જ્ઞાન ને ભાન થયું એટલે એ બેય પુણ્ય-પાપના ભાવ કર્મરૂપે નીકળી ગયા (અર્થાત્) બેય કર્મ છૂટી ગયા. આહા..હા...! છે ?

‘પુણ્ય-પાપરૂપે બે પાત્ર...’ એટલે બે પ્રકાર થઈને, ‘કર્મ એક પાત્રરૂપ થઈને...’ નીકળી ગયું. એ બેય કર્મ જ છે, પુણ્ય ને પાપ બેય કર્મ છે. બેયમાં ધર્મ અને આત્મા નહિ. આ..હા...!

ભાવાર્થ :- ‘કર્મ સામાન્યપણે એક જ છે...’ પુણ્ય હો કે પાપ હો, શુભ હો કે અશુભ હો ‘તોપણ તેણે પુણ્ય-પાપરૂપી બે પાત્રોનો સ્વાંગ ધારણ કરીને...’ સ્વાંગ ધારણ કરી (એટલે) એકનો એક આદમી સ્વાંગ ધારણ (કરે એમ). ‘રંગભૂમિમાં પ્રવેશ કર્યો હતો.’ આહા..હા...! પુણ્યનો જ્યાં આમ ઠાઠ આવે... કરોડો રૂપિયા, અબજોપતિ, બાયડી રૂપાળી, પોતાનું શરીર રૂપાળુ, પૈસા, મોટા કરોડોના મકાનો... આ..હા..હા...! એ પુણ્યના ઠાઠ દેખીને માણસ એમાં મરતો હોય. એ તો કર્મનું ફળ છે, પ્રભુ ! ત્યાં તું એમાં નથી. અને પાપના ફળમાં નરકાદિ ગતિ લ્યો, પણ એ તો પરવસ્તુ છે, એ કંઈ તારી ચીજ નથી. આહા..હા...! જાણે હેરાન.. હેરાન (થઈ ગયા). અર..ર..ર...! અમે નિર્ધન, અમે ગરીબ, અમને ખાવા મળતું નથી. બાપુ ! એ તો પાપની વાત છે. પાપની પ્રતિકૂળતા હોય, એ કંઈ આત્માને નડતી નથી. આહા..હા...!

‘કર્મ સામાન્યપણે એક જ છે તોપણ તેણે પુણ્ય-પાપરૂપી બે પાત્રોનો સ્વાંગ ધારણ કરીને રંગભૂમિમાં પ્રવેશ કર્યો હતો.’ નાટકનું બતાવ્યું છે ને અહીંયાં ! રંગભૂમિમાં બે આવ્યા હતા. ‘તેને જ્ઞાને યથાર્થપણે એક જાણી લીધું...’ ચૈતન્ય સ્વરૂપે જાણી લીધું કે એ પુણ્ય ને પાપ બેય કર્મ છે, બેય સંસાર છે, બેય બંધનું કારણ છે. આ..હા...! છે ? ‘તેને જ્ઞાને યથાર્થપણે જાણી લીધું ત્યારે તે એક પાત્રરૂપ થઈને રંગભૂમિમાંથી બહાર નીકળી ગયું...’ બહાર નીકળી ગયું. ‘નૃત્ય કરતું અટકી ગયું.’ પુણ્ય-પાપ અટકી ગયા. એકલો આત્મા રહી ગયો. આહા..હા...!

એનું આ હિન્દી છે.

આશ્રય, કારણ, રૂપ, સવાદસું ભેદ વિચારી ગિને દોઊ ન્યારે,
પુણ્ય રુ પાપ શુભાશુભભાવનિ બંધ ભયે સુખદુઃખકરા રે;
જ્ઞાન ભયે દોઊ એક લખૈ બુધ આશ્રય આદિ સમાન વિચારે,
બંધકે કારણ હૈં દોઊ રૂપ, ઇન્હૈં તજિ જિનમુનિ મોક્ષ પધારે.

આખા અધિકારનો સાર મૂક્યો. આહા..હા...! અજ્ઞાની પુણ્ય છે ઈ જુદી ચીજ છે અને પાપ જુદું એમ માને. કારણ જુદું છે. પુણ્ય બંધનનું કારણ શુભભાવ છે અને પાપબંધનનું કારણ અશુભ છે એમ અજ્ઞાની બે ભેદ માને. એનું રૂપ (એટલે) બંધનમાં ફેર માને અને એના સ્વાદ એટલે ફળ. પુણ્યના ફળમાં આ પૈસા-ધૂળ, બાયડી, છોકરા મળે, પાપના ફળમાં દુર્ગતિ મળે એમ ‘ભેદ વિચારી ગિને દોઊ ન્યારે...’ અજ્ઞાની બેનો ભેદ વિચાર બેય જુદી જાત છે એમ માને.

‘પુણ્ય રુ પાપ શુભાશુભભાવનિ બંધ ભયે સુખદુઃખકરા રે;’ પુણ્ય અને પાપ બેય શુભાશુભ ભાવ ‘બંધ ભયે...’ બેય સુખ-દુઃખ એટલે લૌકિક સુખ, હોં ! લૌકિક સુખ-દુઃખને

કરે છે. એમાં કાંઈ આત્મા છે નહિ. અબજોપતિ હોય તોય ભિખારા બિચારા દુઃખી છે. આહા..હા...! આપણે અહીં આવતા નહિ ? ‘શાંતિપ્રસાદ’, ‘દિલ્હી’ ચાલીસ કરોડ ! અહીં તો બધા ઘણા આવતા. ચાલીસ કરોડ ! એ..ઈ...! તમારા (શેઠ) પાસે પચાસ કરોડ છે. પણ આ બીજો આપણો હતો ને ? આ ‘પાણસણા’નો ! છે ને ‘ગોવા’માં ! બે અબજ ચાલીસ કરોડ ! બે અબજ ચાલીસ કરોડ !! ‘શાંતિલાલ ખુશાલ’ મરી ગયો હમણાં પોણા બે વર્ષ પહેલાં. છોકરો હમણાં ત્યાં ‘મુંબઈ’ દર્શન કરવા આવ્યો હતો. ‘મારા બાપને આવવું હતું.’ એમ બોલ્યો. પણ ગુજરી ગયા. મારા બાપને તમારા દર્શન કરવા આવવું હતું. કાંઈ ધૂળ.. બે અબજ ને ચાલીસ કરોડ ! બસો ચાલીસ કરોડ ! મરી ગયા બિચારા એમાંને એમા. આ..હા...! મારા પૈસા, મારા પૈસા, મારા પૈસા અને હું ઘણા મોટા ધંધા કરું છું અને ઘણાને નભાવું છું, ઘણાને નભાવું છું એવા અભિમાન ! આ..હા...! મરી જવાના બધા. આહા..હા...! કુદરતના નિયમમાં એ બધા પામરો થઈ જવાના. આહા..હા...!

અહીં કહે છે, અજ્ઞાની આશ્રયમાં, કારણમાં, એના બંધનમાં અને એના સ્વાદમાં ભેદ વિચારી જુદા જુદા ન્યારે વિચારતો. ‘પુણ્ય રુ પાપ શુભાશુભભાવનિ બંધ ભયે સુખદુઃખકારા રે;’ બંધથી બધી એક જ જાત છે. ‘જ્ઞાન ભયે દોઊ એક લખૈ...’ છે ? સમ્યક્જ્ઞાન ચૈતન્યમૂર્તિ પ્રભુ હું તો છું, એમ જ્યાં જ્ઞાન થયું ત્યાં બેય એક જ જાત છે, પુણ્ય અને પાપમાં કાંઈ ફેર નથી. આહા..હા...!

‘જ્ઞાન ભયે દોઊ એક લખૈ...’ લખૈ એટલે જાણે. સમ્યક્જ્ઞાન થતાં ધર્મની પહેલી દશા થતાં, પુણ્ય અને પાપ બેય એક જ જાત છે, બંધનું કારણ છે એમ જ્ઞાની જાણે. આહા..હા...! લખૈ એટલે જાણે. ‘જ્ઞાન ભયે દોઊ એક લખૈ બુધ આશ્રય આદિ સમાન વિચારે,...’ બેયનો આશ્રય બંધનું કારણ છે. શુભ ને અશુભ બંધનું કારણ અને બંધરૂપ છે. આ..હા...!

‘બંધ કે કારણ હૈં દોઊ રૂપ,...’ શુભ અને અશુભ ભાવ ‘બંધ કે કારણ હૈં દોઊ રૂપ, ઈન્હૈં તજિ જિનમુનિ મોક્ષ પધારે.’ એ પુણ્ય ને પાપને છોડી સ્વરૂપની સ્થિરતા, દષ્ટિ, અનુભવ કરી જિનમુનિ પરમાત્મપદને પામ્યા. એ પુણ્ય-પાપને લઈને નહિ, પુણ્ય-પાપને છોડીને પામ્યા. આહા..હા...! આવું છે.

સમાજમાં તો મુશ્કેલી પડે એવું (છે). આ તો જંગલ છે. અહીં ક્યાં, અહીં કોઈ સમાજ નથી. અહીં તો આત્માની વાત છે. સંપ્રદાયમાં તો વાંધા ઉઠાવે, તકરાર ઉઠાવે. એ.. આમ નહિ, એ.. આમ નહિ. આમ નહિ તો રાખ તારા ઘરે. માર્ગ તો આ છે. આહા..હા...!

‘આમ શ્રી સમયસારની (શ્રીમદ્ભગવત્કુંદકુંદાચાર્યદેવપ્રણીત શ્રી સમયસાર પરમાગમની) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવવિરચિત આત્મખ્યાતિ...’ આ ટીકાનું નામ આત્મખ્યાતિ (છે). આ ટીકા છે ને ? આત્મપ્રસિદ્ધિ. આત્મખ્યાતિ એટલે પ્રસિદ્ધિ. ‘આત્મખ્યાતિ નામની ટીકામાં પુણ્ય-પાપનો પ્રરૂપક ત્રીજો અંક સમાપ્ત થયો.’ લ્યો. જીવ-અજીવ પછી કર્તા-કર્મ અને આ પુણ્ય-પાપ.

- ૪ -

આસ્રવ અધિકાર

શ્લોક-૧૧૩

અથ પ્રવિશત્યાસ્રવઃ ।

(દ્રુતવિલમ્બિત)

અથ મહામદનિર્ભરમન્થરં
સમરરઙ્ગપરાગતમાસ્રવમ્ ।
અચમુદારગભીરમહોદયો
જયતિ દુર્જયબોધધનુર્ધરઃ । ૧૧૩ । ।

દ્રવ્યાસ્રવથી ભિન્ન છે, ભાવાસ્રવ કરી નાશ;

થયા સિદ્ધ પરમાત્મા, નમું તેહ, સુખ આશ.

પ્રથમ ટીકાકાર કહે છે કે 'હવે આસ્રવ પ્રવેશ કરે છે :-'

જેમ નૃત્યના અખાડામાં નૃત્ય કરનાર માણસ સ્વાંગ ધારણ કરીને પ્રવેશ કરે છે તેમ અહીં આસ્રવનો સ્વાંગ છે. તે સ્વાંગને યથાર્થ જાણનારું સમ્યગ્જ્ઞાન છે; તેના મહિમારૂપ મંગળ કરે છે :-

શ્લોકાર્થ :- (અથ) હવે (સમરરઙ્ગપરાગતમ્) સમરાંગણમાં આવેલા, (મહામદનિર્ભરમન્થરં) મહા મદથી ભરેલા મદમાતા (આસ્રવમ્) આસ્રવને (અચમ્ દુર્જયબોધધનુર્ધરઃ) આ દુર્જય જ્ઞાન-બાણાવળી (જયતિ) જીતે છે - (ઉદારગભીરમહોદયઃ) કે જે જ્ઞાનરૂપી બાણાવળીનો મહાન ઉદય ઉદાર છે (અર્થાત્ આસ્રવને જીતવા માટે જેટલો પુરુષાર્થ જોઈએ તેટલો પૂરો પાડે એવો છે) અને ગંભીર છે (અર્થાત્ જેનો પાર છદ્મસ્થ જીવો પામી શકતા નથી એવો છે).

ભાવાર્થ :- અહીં નૃત્યના અખાડામાં આસ્રવે પ્રવેશ કર્યો છે. નૃત્યમાં અનેક રસનું

વર્ણન હોય છે તેથી અહીં રસવત્ અલંકાર વડે શાંત રસમાં વીર રસને પ્રધાન કરી વર્ણન કર્યું છે કે 'જ્ઞાનરૂપી બાણાવળી આસ્રવને જીતે છે'. આખા જગતને જીતીને મદોન્મત્ત થયેલો આસ્રવ સંગ્રામની ભૂમિમાં આવીને ખડો થયો; પરંતુ જ્ઞાન તો તેના કરતાં વધારે બળવાન યોદ્ધો છે તેથી તે આસ્રવને જીતી લે છે અર્થાત્ અંતર્મુહૂર્તમાં કર્મોનો નાશ કરી કેવળજ્ઞાન ઉપજાવે છે. એવું જ્ઞાનનું સામર્થ્ય છે. ૧૧૩.

શ્લોક ૧૧૩ ઉપર પ્રવચન

હવે ચોથો આસ્રવ અધિકાર.

'દ્રવ્યાસર્વથી ભિન્ન છે,...' શું કહે છે ? કે, કર્મ છે ને આ જડ, એ પરમાણુ દ્રવ્ય આસ્રવ કહેવાય. એના પરમાણુ જે પુણ્યના પરમાણુ આવે, પાપના આવે એ દ્રવ્ય આસ્રવ કહેવાય. જેમ વહાણમાં છિદ્ર હોય અને પાણી આવે એમ આત્મામાં પુણ્ય અને પાપના ભાવ એ ભાવ આસ્રવ છે અને એનાથી પરમાણુ આવે એ દ્રવ્યઆસ્રવ છે. અરે...! શું કીધું ઈ ?

દ્રવ્ય આસ્રવથી ભિન્ન છે, પ્રભુ ! 'ભાવાસ્રવ કરી નાશ;...' અને પુણ્યનો, પાપનો ભાવ બેય આસ્રવ છે, નવા આવરણનું કારણ છે. એનો મુનિઓએ, ધર્માત્માએ ભાવાસ્રવનો નાશ કર્યો. 'થયા સિદ્ધ પરમાત્મા,...' આ..હા..હા...! જ્ઞાનો સિદ્ધાણં સિદ્ધ થયા એ. 'નમું તેહ, સુખ આશ.' અર્થકાર કહે છે, મારા સુખની આશાએ તેને હું નમસ્કાર કરું છું. મારો સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ જાગે અને આનંદમાં આવે તે માટે હું નમસ્કાર નિમિત્તથી કરું છું. આહા..હા...!

પ્રથમ ટીકાકાર કહે છે કે 'હવે આસ્રવ પ્રવેશ કરે છે :-'

'જેમ નૃત્યના અખાડામાં...' આ નાટકમાં. 'નૃત્ય કરનાર માણસ સ્વાંગ ધારણ કરીને પ્રવેશ કરે...' કોઈ રાજાનો, ભર્તૃહરિનો, પીંગળાનો સ્વાંગ લઈને (પ્રવેશ કરે) 'તેમ અહીં આસ્રવનો સ્વાંગ છે.' પુણ્ય અને પાપના બેય ભાવ તે આસ્રવ છે. આસ્રવ એટલે નવા આવરણનું કારણ છે. વહાણમાં જેમ છિદ્ર પડે ને પાણી આવે એમ ભગવાનઆત્મામાં પુણ્ય અને પાપ બેય ભાવ આસ્રવ છે એટલે આવે. જેનાથી નવા આવરણ આવે. એ કોઈ ધર્મ નથી. આહા..હા...!

'અહીં આસ્રવનો સ્વાંગ છે. તે સ્વાંગને યથાર્થ જાણનારું સમ્યગ્જ્ઞાન છે;...' આહા..હા...! બહુરૂપી વેશ ધારણ કરીને આવે. રાજાનો લઈને આવે, ગરીબ માણસ થઈને આવે (તો) ડાહ્યો માણસ જાણી લે કે, આ તો બહુરૂપીયો છે. સરાઈની મોટી દુકાન હોય ને ! ગાદી,

તકિયે બેઠા હોય. ત્યાં કોઈ રસોડું ન હોય, કાંઈ ન હોય (ને બોલતો હોય) એ મા-બાપ મને રોટલા આપજો. એમ ભાંડ થઈને આવે. પણ સમજે કે, આ ખબર નથી ? અહીં ઘર પણ નથી અને રોટલા પણ નથી. પણ ભાંડ છે. ફરીને વળી રાજા થઈને આવે તો સમજી જાય કે આ તો ભાંડ છે. એમ પુણ્ય અને પાપના બેય ભાવ ભાંડની પેઠે બહુરૂપક છે, એ આત્માનું સ્વરૂપ ને આત્માનું કારણ નથી. આહા..હા...!

‘તે સ્વાંગને યથાર્થ જાણનારું સમ્યગ્જ્ઞાન છે; તેના મહિમારૂપ મંગળ કરે છે :-’ લ્યો ! મંગલિક કરે છે, મંગલિક ! પહેલો શ્લોક સંસ્કૃત છે. ૧૧૩, મંગલિક.

(દ્રુતવિલમ્બિત)

અથ મહામદનિર્ભરમન્થરં

સમરરઙ્ગપરાગતમાસ્રવમ્ ।

અચમુદારગભીરમહોદયો

જયતિ દુર્જયબોધધનુર્ધરઃ । ૧૧૩ । ।

આહા..હા...! એનો શ્લોકાર્થ. ‘હવે...’ ‘સમરરઙ્ગપરાગતમ્’ ‘સમરાંગણમાં...’ જેમ યુદ્ધનું સ્થળ હોય અને જેમ આવે એમ સમરાંગણમાં ‘મહા મદથી ભરેલા મદમાતા...’ મહામદથી ભરેલા પુણ્ય-પાપ. કેમકે મેં કંઈકને બાદશાહને પાડ્યા, સાધુ થયા એને પણ મેં તો પાડ્યા છે. સાધુ થઈને પણ એ પુણ્યની ક્રિયામાં ધર્મ માનનારાને બધાને મેં પાડ્યા છે. એટલે આસ્રવને અભિમાન થઈ ગયું છે. આ..હા...! સમજાણું કાંઈ ? છે ?

‘સમરાંગણમાં આવેલા, મહા મદથી ભરેલા મદમાતા આસ્રવને...’ આ..હા..હા...! મહામદથી ભરેલો મદમાતા આસ્રવ છે. પુણ્ય ને પાપ મહા અભિમાની છે, કહે છે. માંધાતાને મેં મારા પુણ્યના પરિણામને ધર્મ મનાવીને હેઠે પાડ્યા છે. આહા..હા...! મેં દુર્ગતિમાં નાખ્યા છે. દુર્ગતિ, આ ચાર ગતિ દુર્ગતિ છે. સ્વર્ગેય દુર્ગતિ છે. આ..હા...! ‘પરદવાદો દુર્ગઈ’ આવે છે ને ? ભગવાનઆત્માના વલણ સિવાય જેટલું પરદ્રવ્ય તરફ લક્ષ જાય એ બધું ચૈતન્યની ગતિ નહિ. આહા..હા...! ભગવાન ત્રણલોકના નાથ તીર્થંકરદેવ, એની પ્રતિમા કે તીર્થંકરનું સ્મરણ કે પ્રતિમાના દર્શન, એ બધો શુભભાવ છે. એ કોઈ ધર્મ નથી. આહા..હા...!

એથી આસ્રવ કહે છે, મેં તો એને ધર્મ મનાવીને કેટલાયને હેઠે પાડ્યા છે. મારા પંજામાંથી કોઈને નીકળવા દીધો નથી. આહા..હા...! જ્યાં હોય ત્યાં એ દયા, દાન, વ્રત, તપને ધર્મ મનાવી, સાધુ નામ ધરાવીને પણ ભ્રષ્ટ થયેલા મિથ્યાદષ્ટિઓ, આસ્રવ કહે છે કે, (હું) મદમાતો છું. આહા..હા...! મારું રાજ ચાલે છે ! જ્યાં હોય ત્યાં પુણ્ય ઠીક છે, ધર્મનું કારણ છે, ઈ શુભભાવ કરતા કરતા ધર્મ થાય, એમ (એના વિના) પરબાર્યો થતો હશે ? એવું અજ્ઞાનીઓ મનાવીને... આહા..હા...! આકરું કામ છે, બાપુ ! ધર્મ કોઈ એવી ચીજ છે કે, અત્યારે

ગડબડી બધે બહુ થઈ ગઈ. આહા..હા...!

એ પુણ્ય અને પાપનો ભાવ આવ્યો. શું કહેવાય ? સંગ્રામમાં. સંગ્રામમાં જેમ આવે ને ? એમ મહા મદથી ભરેલો મદમાતા. આહા..હા...! પુણ્યને નામે ધર્મ મનાવીને મેં તો મહાત્માને માર્યા છે, દુર્ગતિમાં નાખી દીધા છે. (એમ) આસ્રવને અભિમાન થઈ ગયું છે. કારણ કે અત્યાર સુધી એની જીત છે. આત્મા એનાથી ભિન્ન છે એની જીત થઈ નથી. આહા..હા...! આ તો ઝીણી વાત છે, બાપુ !

આ તો 'સમયસાર' છે ! આ કાંઈ વાર્તા-કથા નથી. આ ભગવત આત્મા એની વાર્તા, અધ્યાત્મકથા છે. એક એક કડી કે એક એક લીટી સમજવું કઠણ છે, ભાઈ ! આ..હા..હા...!

ભાષા કેવી (છે), જોઈ ? 'મહામદનિર્મર' ભરેલો એવો મંથર, મદમાતો. આહા..હા...! છેવટે ભગવાનની ભક્તિ કરશું, (ઈ) કરતા કરતા કલ્યાણ થશે. ભજન કરો. પણ ઈ ભજન-બજન છે ઈ પડવાનું ભજન છે, ઈ બધો શુભરાગ છે, એ ધર્મ નથી. તને ખબર નથી. ધર્મ તો આત્મા શુદ્ધ આનંદકંઠ પ્રભુ છે એનું અવલંબન લઈને ધર્મ થાય. બહારનું અવલંબન લઈને તો રાગ જ થાય, ભાઈ ! સ્ત્રી, કુટુંબનું અવલંબન લે તો અશુભરાગ થાય, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનું અવલંબન લે તો શુભરાગ થાય, પણ બેય રાગ છે. આહા..હા...!

એ મહા મદથી ભરેલા મદમાતા આસ્રવને હવે 'અયમ્ દુર્જયવોધધનુર્ધરઃ' આહા..હા...! 'આ દુર્જય જ્ઞાન-બાણાવળી...' (અર્થાત્) અંદર પુણ્ય-પાપથી ભિન્ન સ્વરૂપનું જે જ્ઞાન પ્રગટ્યું તે 'દુર્જય જ્ઞાન-બાણાવળી...' એ બાણાવળી (એટલે) એક પછી એક જ્ઞાનની બાણાવળી અંદરથી જાગી. રાગને તોડી નાખ્યો. આ..હા...! દુર્જય જ્ઞાન (એટલે) જે જ્ઞાનને જીતવું (અસંભવ છે), જગતમાં કોઈ જીતી શકે નહિ. એવું દુર્જય આત્માનું જ્ઞાન કેવું છે ?

'ધનુર્ધરઃ' બાણાવળી છે. આહા..હા...! એ દયા, દાન, વ્રત, તપના વિકલ્પથી ભિન્ન પડીને આત્માનું જ્ઞાન થયું એ જ્ઞાનને જીતવા હવે કોઈ સમર્થ નથી. એ જ્ઞાન બાણાવળી એક પછી એક બાણ છોડે છે. પુણ્ય ને પાપનો નાશ કરે છે અને આત્માની શાંતિની જાગૃતિ કરે છે. આહા..હા...! એક કલાકમાં આવી વાતું ! ચાલતામાં તો આ કરો, આ કરો, ભક્તિ કરો ને વ્રત કરો, તપ કરો, મંદિર બનાવો, પૂજા કરો. ધૂળ તારા લાખો-કરોડો ખર્ચ ને ! એ પરની ક્રિયા કરી શકું છું એ માન્યતા જ મિથ્યા ભ્રમ છે. એમાં ભાવ હોય તારો તો શુભભાવ - પુણ્ય છે. એ બંધનું કારણ છે. આહા..હા...!

એને આ 'દુર્જય જ્ઞાન-બાણાવળી જીતે છે...' એ જે આસ્રવ મદમાતો હતો એને આ દુર્જય જ્ઞાન - સમ્યક્જ્ઞાન - રાગથી ભિન્ન પડેલું જ્ઞાન તેને જીતે છે. આહા..હા...! 'ઉદારગમીરમહોદયઃ' કેવું છે ? 'કે જે જ્ઞાનરૂપી બાણાવળીનો મહાન ઉદય ઉદાર છે...' આ..હા..હા...! રાગના વિકલ્પથી, દયા, દાન, વ્રત, તપના વિકલ્પથી (જ્ઞાન) ભિન્ન પડ્યું પ્રભુ ! એનું જે જ્ઞાન થયું એ જ્ઞાન ઉદાર છે. 'મહાન ઉદય ઉદાર છે...' છે ? 'ઉદારગમીરમહોદયઃ'

‘જ્ઞાનરૂપી બાણાવળીનો મહાન ઉદય ઉદાર છે (અર્થાત્ આસ્રવને જીતવા માટે જેટલો પુરુષાર્થ જોઈએ તેટલો પૂરો પાડે એવો છે)...’ આહા..હા...! આવું આકરું કામ છે. એક એક શ્લોક સમજવો કઠણ, બાપા ! આમ ભણી જાય, વાંચી જાય, વાંચી ગયા (એમ ન ચાલે). આહા..હા...!

એ જ્ઞાન કેવું છે ? ઉદાર છે. એટલે ? વિકારને નાશ કરવા માટે જેટલો પુરુષાર્થ જોઈએ તે જ્ઞાન પૂરો પાડે છે. આહા..હા...! ઉદાર છે. જ્ઞાન અંદરથી ઉદાર થઈને પ્રગટ્યું છે. જેટલું જોઈએ તેટલું (એટલે) રાગને નાશ કરવા માટે (જેટલું) જ્ઞાન જોઈએ તેટલું પ્રગટ થાય છે. સમ્યગ્દર્શન થતા એની સાથે સમ્યક્જ્ઞાન થતા એ જ્ઞાનની ધારા એવી છે કે રાગને નાશ કરવાનો જેટલો પુરુષાર્થ જોઈએ એટલો તૈયાર થઈને જ જાગે છે. આહા..હા...! ઉદાર છે.

‘ગંભીર છે (અર્થાત્ જેનો પાર છન્નસ્થ જીવો પામી શકતા નથી)...’ આહા..હા...! ‘મહોદયો’ મહા ઉદય. ‘મહોદયો’નો પહેલો અર્થ બાણાવળીનો મહાન ઉદય કર્યો. જ્ઞાનરૂપી બાણાવળીનો મહાન ઉદય અને ઉદાર છે. ગંભીર છે. જેનો પાર પામવો... આ..હા..હા...! અલંઘ્ય છે. અંદર મધ્ય પામવું કે આ જ્ઞાનનો શું અર્થ છે ? અપાર.. અપાર ! પ્રભુનો જ્ઞાનસ્વભાવ અપાર અપાર છે. એવો એ ગંભીર છે. જેનો પાર અલ્પજ્ઞાની પામી શકતા નથી. આહા..હા...!

એક કોર કહ્યું કે, મતિ ને શ્રુતજ્ઞાન કેવળજ્ઞાનનો અંશ છે. આ એની મહિમા બતાવે છે. અપાર જ્ઞાન છે. ચૈતન્યના જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, જેના જ્ઞાનનો મહિમાનો પાર ન મળે. અપાર... અપાર... અપાર... અપાર... અનંત.. અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... એવું જ્ઞાન ગંભીર છે. આહા..હા...! એણે રાગ-દ્વેષને જીત્યા અને પોતાનું સામર્થ્ય પ્રગટ કરી જન્મ-મરણ રહિત થયો એની આ વાત છે. વિશેષ કહેશે...

(શ્રીતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)